

Jakov Scheelez.

PROFESSOR JAKOB SCHETELIG

NEKROLOG

AV

K. O. BJØRLYKKE

Efter flere års sykdom og skral helse avgikk professor Jakob Schetelig ved døden den 17. oktober 1935. Med ham har Norsk geologisk forening tapt en av sine mest interesserte og innflytelsesrike medlemmer. De som besøkte ham i den siste tid måtte beundre den energi hvormed han bar sin sykdom, åndsfrisk og med godt humør selv etter at lægene hadde meddelt at de intet kunde gjøre. Hans åndsevner var ikke merkbart svekket, men organismen blev svakere efter hvert under hans langvarige sykdom. For hans nærmeste venner kom derfor dødsbudskapet ikke overraskende, men dog med beklagelse over å ha mistet en trofast venn, en elskverdig personlighet og en fremstående videnskapsmann.

JAKOB GRUBBE COCK SCHETELIG blev født på Konglungen i Asker den 18. desember 1875, sønn av skibsreder Harald Fredrik Schetelig og hustru, Magnhild Pedersen. Han blev student i 1893 og tok matematisk-naturvidenskapelig embedseksamen i 1905. I studietiden var han i 1900—02 assistent hos Fridtjof Nansen og bistod med utarbeidelsen av Nansens publikasjon om 1ste Framferds videnskapelige resultater. I 1902—03 var han konstituert amanuensis ved Universitetets fysiske institutt og arbeidet i 1904 på det internasjonale havforskningslaboratorium. I 1905 blev han assistent ved Norges geologiske undersøkelse og samme år blev han amanuensis ved Universitetets mineralogiske institutt hos prof. W. C. Brøgger, hvor han senere blev 1ste konservator ved det mineralogisk-geologiske museum som i årene 1915—1920 blev overflyttet til Tøyen. I 1917 blev han Brøggers efterfølger som professor i mineralogi og geologi ved Universitetet og samtidig bestyrer av det geologiske museum. Han forestod ved siden av Universitetets rektor og prof. W. C. Brøgger den høitidelige åpning av det nye museum på Tøyen den 27de oktober 1920.

Vinteren 1910–11 opholdt han sig med universitetsstipendium i Wien, hvor han hos prof. F. Becke studerte krystallografi og mineraloptik. I 1913 foretok han en rundreise til nord- og mellemeuropéiske museer for å sette sig inn i moderne museumsinnredninger. I 1927 deltok han i den 1ste internasjonale jordbunnskongress i Washington som Universitetets representant og foretok etter kongressen en reise i Colorado for å studere de derværende molybdengruber.

Her i landet reiste han i årene 1905–1907 for Norges geologiske undersøkelse for å oppgå sparagmittgrensen og studere de geologiske forhold i Nordre Østerdal og gav i „Naturen“ for 1910 en beskrivelse og forklaring av dannelsen av „Jutulhugget“ ved Barkald stasjon.

Sommeren 1909 foretok han med universitetsstipendium geologiske undersøkelser på Smøla og Hitteren som fortsettelse av Per Schei's påbegynte undersøkelser sammesteds og gav i 1913 i N.G.T. „Et bidrag til den norske fjellkjedes geologi“.

Men hans hovedarbeide faldt dog i Oslofeltet som professor W. C. Brøggers medarbeider. Sammen utgav de i 1917 et geologisk kart over Kristianiafeltet omfattende rektangelbladene Kristiania, Hønefoss samt deler av Fett, Nannestad og Flesberg og i 1923 et geologisk oversiktskart over Kristianiafeltet i målestokken 1:250 000. I 1926 utkom ved den geologiske undersøkelse nye reviderte utgaver av de geologiske rektangelkartene Kongsberg, Moss, Tønsberg og Larvik. Disse kartarbeider har visselig krevet mange års arbeide, hyppige reiser og stor iherdighet ved siden av en smule fornektelse av egen interesse ved å måtte gi avkall på førerstillingen i det nevnte samarbeide.

Prof. Scheteligs spesielle interesse gjalt *mineralogien*. Det område av mineralogien som Schetelig hele sitt liv hadde viet sin største interesse var de sjeldne mineraler fra de granitiske pegmatittganger. De fleste av hans arbeider på dette område omfatter mineraler fra granittpegmatittgangene i Iveland og Evje i Setesdal. Hans arbeide på dette område danner for såvidt en fortsettelse av det arbeide som var påbegynt av amanuensis P. Schei.

Hans interesse for disse mineraler gjorde også at det lykkedes ham å skaffe museet en samling av dem som sikkert er uten side-stykke ved noget annet museum i verden.

I 1910 biev der av feltspateksportør Olaus Thortveit i Iveland innsendt til museet et epidotlignende mineral funnet på en pegmatitt-

gang på gården Ljosland i Iveland. Ved undersøkelse av dette mineral fant Schetelig imidlertid at dets egenskaper ikke stemte med epidot og at det måtte være et nytt mineral som ikke tidligere var beskrevet. Det viste sig også senere at mineralet hadde en sjelden kjemisk sammensetning, idet det overveiende bestod av skandiumsilikat, og det representerte dengang det eneste naturlige mineral som inneholdt det sjeldne element skandium som hovedbestanddel. Det nye mineral blev av Schetelig kalt thortveititt efter finneren Olaus Thortveit som var en dyktig amatørmineralog og som har gjort museet store tjenester ved å forære det en rekke vakre stuffer av pegmatittminerale. Thortveititt blev senere funnet på 7 forskjellige pegmatittganger i Iveland og Evje og dessuten på Madagaskar.

I oktober 1911 utkom den første foreløpige beskrivelse av det nye mineral publisert i „Centralblatt für Mineralogie“.

Sommeren 1911 opholdt Schetelig sig i Iveland for å studere mineralparagenesen på den thortveitittførende pegmatittgang på Ljosland. Han innsamlet under dette opphold et stort materiale av store vakre thortveitittkrystaller for museet; disse krystaller er museets vakreste utstillingsstykker av dette mineral.

I „Mineralogische Studien“ publisert i „Norsk geologisk tidskrift“, 1913, gir Schetelig resultater av en rekke mineralogiske undersøkelser av mineraler fra norske forekomster nemlig chrysoberyl, ilmenorutil, anatas, arsenkis, zoisitt, monazitt og apatitt.

Det av Schetelig undersøkte chrysoberyl var fra en pegmatittgang på Nateland i Iveland. Chrysoberyl var tidligere ikke kjent fra vårt land og lokaliteten Nateland i Iveland er fremdeles den eneste kjente forekomst av dette mineral i Norge.

I 1916 utgav Schetelig sammen med A. Hoel et arbeide over den nefelinførende pegmatittgang på Seiland i festskriftet for Amund Helland. I 1922 utgav han sammen med W. C. Brøgger og Th. Vogt „Die Mineralien der Südnorwegischen Pegmatitgänge II“. I dette arbeide gir Schetelig en mere utførlig beskrivelse av thortveititt sammen med kjemiske analyser av mineralet. Samtidig inneholder dette arbeide en utførlig beskrivelse av mineralparagenesen på de thortveitittførende ganger. I samme publikasjon gir han også beskrivelser av kainositt og ortitt fra norske forekomster. I den siste del av denne publikasjon har Schetelig offentliggjort supplerende beskrivelser og en rekke nye forekomster av niob- og tantalminerale som supplement til Brøggers tidligere arbeide „Die Mineralien I“.

Samme år, 1922, offentliggjør han også et arbeide om thortveititt i „Norsk geologisk tidsskrift“.

I 1931 utkom Schetelig's arbeide over mineralet thalenitt. Allerede mange år tidligere hadde han oppdaget dette mineral på en pegmatittgang på Høgtveit i Evje, hvor det før var antatt å være et alvitmineral. Det lykkedes Schetelig å finne dette mineral på en rekke pegmatittganger i det sydlige Norge, og han fikk innsamlet et stort arbeidsmateriale. Thalenitt var tidligere ikke funnet i det sydlige Norge, men var beskrevet fra Hundholmen i Nordnorge av Th. Vogt.

Resultater av dette arbeide blev publisert i 1931 i „Norsk geologisk tidsskrift“'s festskrift for W. C. Brøgger.

I sine arbeider over pegmatittminerale har Schetelig også nedlagt en mengde verdifulle iakttagelser og slutninger om disse mineralers genetiske forhold, grunnet på hans enestående kjennskap til norske mineralforekomster. Disse arbeider vil derfor til alle tider være rike kilder for alle som arbeider på dette område. Foruten med pegmatittminerale har Schetelig også arbeidet med minerale fra magnesittforekomstene på Snarum. Han blev imidlertid ved sykdom avbrutt i sitt arbeide over norske minerale, og meget er derved gått tapt.

Også på *petrografiens* og *arkeologiens* område har Schetelig levert betydelige bidrag bl. a. ved sin undersøkelse og beskrivelse av bergarter innsamlet under Isachsens ekspedisjon på Spitsbergen og Roald Amundsens sydpolekspedisjon og ved sine undersøkelser av „Det anvendte stenmateriale i Akershus' murer“ og i „Stenmaterialet i en del norske byggverk fra middelalderen“.

Fremdeles bør nevnes hans *populære avhandlinger* i en del bygdebøker i Vestfold: „Natur og fjellgrunn i Sandeherred“. „Fjellgrunnen og jordsmonnet på Tjømø og Nøtterø, i Larviks historie (red. O. A. Johnsen), i Stokke og Skoger og i „Vestfoldminne“ samt i Universitetets radioforedrag trykt i „Universet og jordkloden“ og i en del andre publikasjoner.

Professor Schetelig utmerket sig ikke alene ved sin grundighet på mange felter, men også ved sin allsidighet og praktiske sans. Han blev innvalgt i flere styre og enkelte administrative stillinger. Han var således fra 1929 styremedlem i Videnskaps-Akademiet og fra 1930 medlem av Polyteknisk forenings direksjon. Fra 1928 var han formann i styret i A/S Knaben Molybdengruber. Også i Råstoffkomitéens arbeide var han med og var i de senere år Handelsdepartementets konsulent på dette område.

For oss ligger det nær å minnes hans arbeide og betydning her i vår forening. Han blev innvalgt i Norsk geologisk forening i 1905 like efter foreningens offisielle stiftelse. I årene 1908—1910 var han foreningens sekretær og blev senere valgt til formann gjentagne ganger i 1912, 1918 og 1927. Siden 1926 var han stadig medlem av foreningens styre og hovedredaktør av Norsk geologisk tidsskrift, som han ofret meget arbeide og fikk bl. a. gjennomført den ordning at der blev utgitt et bind av tidsskriftet for hvert kalenderår. Hans arbeide og betydning her i foreningen er forresten velkjent og høit vurdert av oss alle.

Sitt varigste minne har sannsynligvis professor Schetelig satt sig på Tøyen i *det Mineralogisk-geologiske museum* som han, efterat professor W. C. Brøgger trakk sig tilbake, har ordnet og administrert. Der opbevares praktstuffer av hans kjære mineraler og bergarter, som møll og rust ikke kan fortære, men som kommende slekter vil studere og beundre også i en fjern fremtid.

Vi hedrer hans minne på vanlig vis ved å reise oss.

BIBLIOGRAFI

AV

H. ROSENDAHL

- Jakob Schetelig: On the use of the Hydrometer of Total Immersion. — *Nyt. mag. nat.* 39, 1901, p. 252—264.
- Jutulhugget. Hvordan er det blitt til? — *Naturen* 34, 1910, p. 139—145 (4 fig.).
 - Mineralgien og geologien. — *Matematikken og naturvidenskapen ved det kongelige Frederiks universitet 1811—1911.* Aschehoug, Oslo, 1911, p. 522—538 (3 fig.).
 - Über Thortveitit, ein neues Mineral. (Vorläufige Mitteilung). — *Centralbl. Min. etc.*, Stuttgart, 1911, p. 721—726.
 - Exploration du Nord-Ouest du Spitsberg entreprise sous les auspices de S. A. S. le Prince de Monaco par la Mission Isachsen. Quatrième parti. Les formations primitives. — *Result. camp. scient. Prince Monaco* 43, 1912, 32 p., 2 t.
 - Mineralogische Studien I. — *Norsk geol. tidsskr.* 2, no. 9, 1913, 37 p. (2 fig.), 3 t.
 - Hitteren og Smølen. Et bidrag til den norske fjellkjedes geologi. — *Norsk geol. tidsskr.* 2, no. 10, 1913, 27 p. (2 fig.).
 - Report on rock-specimens collected on Roald Amundsens South Pole expedition. — *Skr. Vi.-selsk. Oslo* 1, 1915, no. 4, 32 p. (12 fig.).

- Jakob Schetelig: Sparagmitgrænsen i nordvest. — Tekst til geologisk oversiktskart over Østerdalen — Fæmundstrøket av G. Holmsen. Norges geol. unders. 74, 1915, p. 9—16 (2 fig.).
- Skapolit fra sydnorske granitpegmatitganger. — Norsk geol. tidsskr. 3, no. 6, 1915. 19 p. (4 fig.).
 - Nephelin-bearing pegmatitic dykes in Seiland II. Rocks and minerals from Seiland. — Festskrift til Amund Helland, Aschehoug, Oslo 1916, p. 116—131 (fig. 5—8).
 - Vismutblyglans fra Skjoldevik pr. Haugesund. — Norsk geol. tidsskr. 4, 1917, p. 147—149.
 - Høgbomit i norsk jernmalm. — Norsk geol. tidsskr. 4, 1917, p. 249—253.
 - Fjellgrunden i Kristiania by. — St. Hallvard 3, 1917, p. 153—172 (12 fig.).
 - Natur og fjellgrunn. — Sandehæred. En bygdebok av Lorens Berg. Oslo 1918, p. 36—50 (5 fig.).
 - Vårt lands tilgang på råstoffer for specialståltilvirkning. — Tidsskr. kjemi. 15, 1918, p. 241—248, 257—267.
 - Fjellgrunnen og jordsmonnet. — Tjømø. En bygdebok av Lorens Berg. Oslo 1920, p. 7—23 (7 fig.).
 - Anomit og Leuchtenbergit fra Dypingdal, Snarum. — Norsk geol. tidsskr. 6, 1920, p. 109—112.
 - Thortveitite. A silicate of scandium, $(Sc, Y)_2 Si_2 O_7$. — Norsk geol. tidsskr. 6, 1921, p. 233—244 (4 fig.), 2 t.
 - Hvordan er vår klode blitt til. — Bergverksnytt 1921, p. 50—51.
 - Fjellgrunn og jordsmonn. — Nøtterø. En bygdebok av Lorens Berg. Oslo og Tønsberg 1922, p. 1—14 (5 fig.).
 - Thortveitit, Gadolinit, Kainosit und Orthit. Und Ergänzungen zu Bd. I. — Die Mineralien der südnorwegischen Granitpegmatitgänge II. Skr. Vi.-selsk. Oslo I, 1922, no. 1, p. 49—151 (25 fig.), t. 10—15.
 - Fjellbygningen i Drammens Nordmark. — Drammen turistforen. årb. 1922, p. 49—63.
 - Scandium og dets utbredelse i naturen. — Tidsskr. kjemi bergv. 2, 1922, p. 83—87.
 - Fjellgrunnen og de løse jordlag. — Larviks historie. Red. O. A. Johnsen. Bd. 1, Grøndahl, Oslo, 1923, p. 14—19 (5 fig.).
 - Hvordan Kristianidalen er blitt til. Foredrag. — Bjørnsonforb. 1923, p. 66—74.
 - Det anvendte stenmateriale i Akershus' murer og hvad det kan fortelle. — H. Sinding-Larsen: Akershus, bd. 1, Oppi, Oslo 1924, p. 118—126 (9 fig.).
 - Geology. — Norway yearbook, Oslo, 1, 1924, p. 258—263.
 - Om serpentin-magnesitt-forekomstene i Snarum som eksempel på en magmatisk karbonatbergart. Foredrag. — Vi.-ak. Oslo årb. 1925, p. 25—26.
 - Hvor lå strandlinjen i det eldste Tønsberg? — Vestfoldminne 1, 1926, p. 437—442 (1 fig.).
 - Fjellgrunnen og de løse jordlag. — Stokke. En bygdebok av Lorens Berg. Oslo 1928, p. 1—18.
 - Den „sorte“ klebersten i Håkon V's Akershus. Festskrift til H. Sørliæ, Brøgers trykkeri, Oslo 1928, p. 45—47 (1 fig.).

- Jakob Schetelig: Stenmaterialet i en del norske byggverk fra middelalderen. Foredrag. — Vi.-ak. Oslo årb. 1928, p. 26.
- Fjellgrunnen og de løse jordlag [i og omkring Tønsberg]. Vestfoldminne 2, 1928, p. 230–240 (1 fig.).
 - Jordskorpens tilblivelse og utvikling. — Universitetets radioforedrag A 1, Aschehoug, Oslo, 1930, p. 52–83.
 - Fjellgrunn og jordsmonnet. — Skogerboken. Red. Anton B. Rustad. Drammen 1931, p. 3–10 (2 fig.).
 - Remarks on Thalenite from some new occurrences in Southern Norway. Norsk geol. tidsskr. 12, 1932, p. 507–519.
- K. O. Bjørlykke og J. Schetelig: Norsk geologisk forenings historie og virksomhet til utgangen av 1909. — Norsk geol. tidsskr. 1, no. 13, 1909, 57 p.
- W. C. Brøgger og Jakob Schetelig: Kristianiafeltet. Rektangelbladene Kristiania, Hønefoss samt deler av Fet, Nannestad og Flesberg. — Norges geol. unders. 1917.
- Geologisk oversiktskart over Kristianiafeltet. 1:250 000. — Norges geol. unders. 1923.
 - Kongsberg
Moss
Tønsberg og Larvik } Geologiske rektangelkart.
Norges geol. unders. 1926.
- A. Bugge, W. C. Brøgger og J. Schetelig: Eiker, gradavdeling F 35 Ø. Geologisk kart. — Norges geol. unders. 1935.
- Olaf Høltedahl og Jakob Schetelig: Kartbladet Gran. — Norges geol. unders. 97, 1923, 46 p. (13 fig.), 1 t.
- The geology of the Oslo region and adjacent sparagmite district. — Proc. Geol. ass. London 45, 1934, p. 314–367 (fig. 36–46), t. 24–29.
- Joh. Kiær og J. Schetelig: Ekskursjon til Bærum, Steinshøgda og Kolsås. — Skand. naturf.-m. 16, Oslo 1916, p. 879–881, 1 t.
- C. N. Riiber und J. Schetelig: Verbrennungswärme einiger durch Lichtwirkung gebildeter polymerer und isomerer Verbindungen. — Zeitschr. physikal. Chemie, Leipzig, 48, 1904, p. 345–352.

Som medarbeider i Norsk biografisk leksikon har han skrevet biografiske artikler om geologer. Den siste var artikkelen om professor Johan Kiær.